

КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ПРОДУКТІВ ТА ПОСЛУГ В АГРАРНИХ ВІЗ УКРАЇНИ

Скидан О.В., д.е.н.
skydano@mail.ru

Литвинчук І.Л., к.е.н., докторант
irina.litvinchuk@ukr.net
ЖНАЕУ

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень. За значенням Індексу розвитку освіти ПРООН, станом на 01.04.2015 року Україна посіла 30-ту позицію у загальному переліку з 187 країн світу, що свідчить про доволі високий рейтинг з точки зору досягнутого рівня інтелектуального потенціалу населення [1]. Парадоксально, що при цьому країна займає лише 63-ту позицію у рейтингу за Глобальним Індексом інновацій (2014) [2] та 83-ту – за Індексом людського розвитку (2014) [3]. Наведені цифри дають поштовх для роздумів щодо виявлення причин наявного дисбалансу, які автори цієї статті схильні об'єднати в одну загальну проблему реалізації інтелектуального потенціалу або, використовуючи економічну термінологію, проблему перетворення продукту інтелектуальної творчості як блага на повноцінний ринковий товар задля підвищення доходів економічних суб'єктів.

У розвиток поставленої проблеми свого часу зробили внесок П. Друкер, Е. Менсфілд, Б. Санто, Ш. Тацуно, А. Хемплтон, Й. Шумпетер та ін. Проте досі недостатньо дослідженими залишаються процеси комерціалізації в науково-освітніх установах, яким належить провідна роль у генерації інтелектуальних ідей. Автори впевнені, що вирішення проблеми капіталізації наявних інтелектуальних

ресурсів слід шукати у площині інституціональної модернізації механізмів діяльності вищих навчальних закладів, серед яких на особливу увагу заслуговують ВНЗ аграрного профілю.

Мета та методика дослідження. Метою даної роботи є дослідження динаміки процесів комерціалізації інтелектуальних продуктів та послуг в аграрних ВНЗ України. Дослідження проводилось із застосуванням історико-економічного та монографічного методів, а також прийомів збору та обробки статистичних даних.

Основний матеріал. Понад 20 років свого існування як незалежної держави Україна за рівнем розвитку комерціалізації технологій являла собою своєрідну копію розвинених країн світу періоду до 1980 р. (рік прийняття Акта Бея-Доула), тобто інтелектуальні продукти створювалися, але умов для їх ринкового обігу не існувало. Для прикладу, до проведення даного закону федеральний уряд США володів правами на 28000 патентів, з яких комерціалізовано було менше 5 % [4].

У 2012 році, коли, завдяки внесенню змін до Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» [5], майнові права на розроблені за кошти державного бюджету технології передали організаціям і розробникам для подальшої комерціалізації, державанарешті створила де-юре стартові умови для формування цивілізованого ринку інтелектуальних продуктів. Проте імплементовані норми фактично мало змінили реально існуючі механізми створення науково-технічної продукції в країні. Зокрема, частка роялті та інших послуг, пов'язаних з використанням інтелектуальної власності, в структурі українського експорту за 2013 рік становила лише 0,7% [6, с.134], тоді як у рейтингу ВОІВ патентної активності територій світу того ж року Україна посіла 23-тє місце з-поміж 103 країн [7]. Оскільки 89,3% всіх поданих у 2013 році юридичними особами заявок на

винаходи і корисні моделі становили заявки від закладів освіти і наукових організацій академічного профілю [8, с. 58], можна стверджувати, що практика виведення на ринок технологічних нововведень в університетах сьогодні лишається неефективною.

Ситуація в аграрних ВНЗ України принципово не відрізняється від загальних тенденцій в освіті. Згідно з даними форм фінансової звітності навчальних закладів аграрного спрямування, частка нематеріальних активів на початок 2015 року в середньому не перевищує 3 млн.грн., тобто не досягає навіть 1% балансової вартості всіх активів (рис. 1) при виконаних університетами лише протягом 2009-2013 рр. обсягах НДР у вартісному еквіваленті понад 73 млн.грн. (рис.2). Це означає, що створені об'єкти права інтелектуальної власності не просто не комерціалізуються, а навіть не обліковуються навчальними закладами.

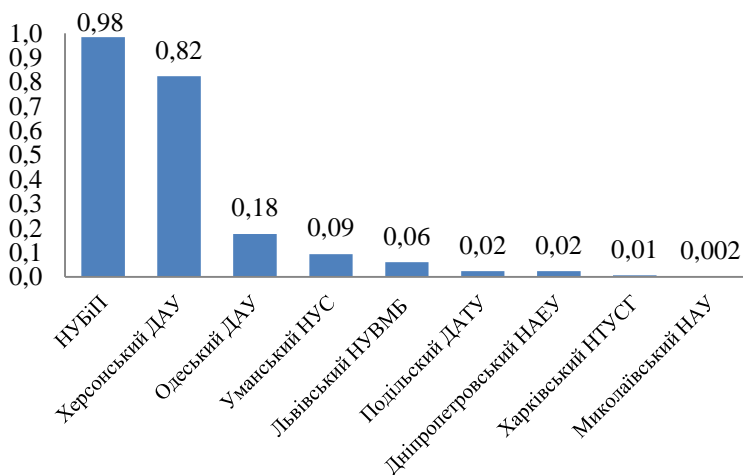

Рис.1. Частка нематеріальних активів у структурі активів аграрних ВНЗ України* станом на 01.01.2015 р.

*дані по ВНЗ, які розмістили фінансову звітність на власних сайтах згідно з ЗУ «Про доступ до публічної інформації»

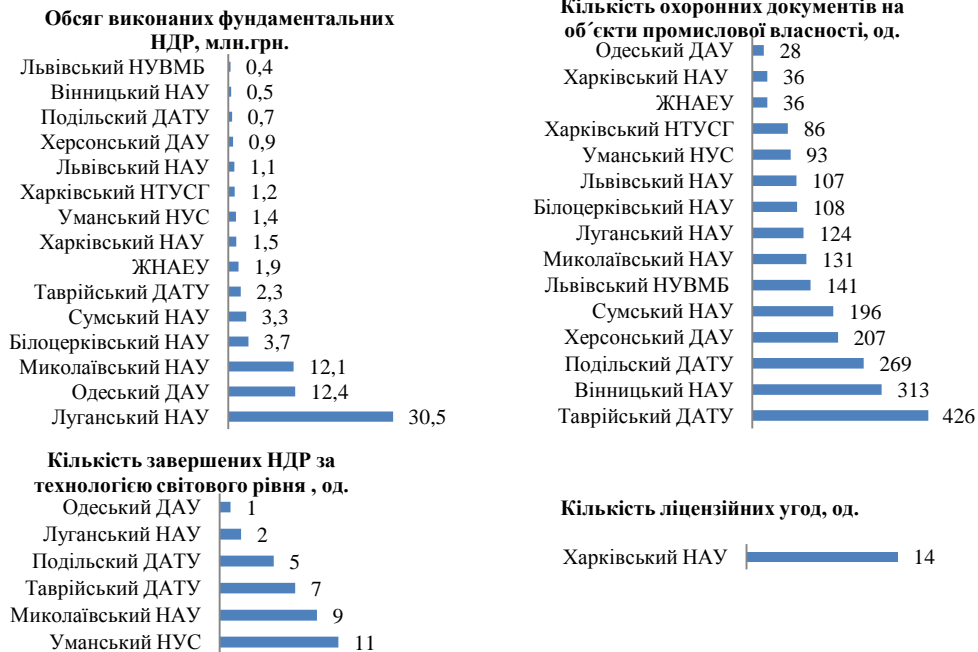

Рис.2. Окремі показники діяльності аграрних університетів* у сфері створення інтелектуальних продуктів за 2009-2013 рр. [9]

* дані по 17-ти ВНЗ, переданих до управління МОН розпорядженням КМУ №87-р від 04.02.2015

Сумарна кількість ліцензійних угод, які протягом 5 років (2009-2013 рр.) підписали 17 аграрних ВНЗ України, переданих на початку 2015 року з Мінагрополітики до сфери управління МОН, дорівнює 14. Для порівняння, Стенфордський університет, що входить у трійку університетів-лідерів найбільш впливового світового академічного рейтингу ARWU у галузі Life Science (науки про життя та сільськогосподарські науки) [10], в 2013/2014 році уклав 106 ліцензійних угод, отримавши більше \$108,6 млн. бруто-доходів у вигляді роялті від 655 технологій [11].

Внаслідок недовершеності творчого процесу фазою комерціалізації, вітчизняні аграрні вузи практично не представлені у топових сотнях впливових світових та вітчизняних рейтингів дослідницьких університетів (табл. 1), що знижує конкурентоспроможність України глобальному науковому середовищі.

Висновки та пропозиції. Вітчизняна практика комерціалізації інтелектуальних продуктів аграрними науково-освітніми установами доводить, що проблеми формування ринку об'єктів права інтелектуальної власності в Україні неможливо ліквідувати лише формальним прийняттям нормативно-правових актів. Суттєвими бар'єрами на шляху процесів комерціалізації результатів НДР, які потребують негайного вирішення стейкхолдерами агросектору, залишаються недостатність бюджетного фінансування дослідницьких проектів та незначні обороти венчурного капіталу; неефективність податкових та митних пільг для розробників нових технологій; низька матеріальна мотивація наукових працівників та відсутність у них бізнес-компетенцій; низький попит на інноваційну продукцію на внутрішньому ринку; запозичення і транслювання з минулого бюрократичних управлінських стандартів.

Таблиця 1

Консолідований рейтинг аграрних вищих навчальних
закладів України 2014 року

Назва навчального закладу	Місце у рейтингу		
	Webometrics	Scopus	Топ 200 Україна
Білоцерківський НАУ	114	105	100
Вінницький НАУ	81	119	132
Дніпропетровський ДАЕУ	234	119	107
Житомирський НАЕУ	196	119	168
Луганський НАУ	172	119	118
Львівський НАУ	186	119	162
Львівський НУВМБ ім. С.Гжицького	313	66	182
Миколаївський НАУ	160	119	87
НУБіП	9	27	12
Одеський ДАУ	279	119	197
Подільський ДАТУ	230	119	119
Полтавська ДАА	59	119	116
Сумський НАУ	52	81	147
Таврійський ДАТУ	178	119	70
Уманський НУС	110	119	149
Харківська ДЗВА	268	119	133
Харківський НАУ ім. В.Докучаєва	313	119	114
Харківський НТУСГ ім. П.Василенка	82	119	66
Херсонський ДАУ	190	119	80

Джерело: складено авторами за даними [12]

Список використаної літератури

1. Рейтинг стран мира по уровню образования. Гуманитарная энциклопедия [электронный ресурс] // Центр гуманитарных технологий. – Режим доступа: <http://gtmarket.ru/ratings/education-index/education-index-info>.
2. Доклад о человеческом развитии [электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr14-summary-ru.pdf>.
3. Глобальный индекс инноваций [электронный ресурс] – Режим доступа: <http://unirating.ru/news.asp?id=277&Int=6>.
4. Игнатов И.И. Роль акта Бэя-Доула (bayh-dole act-1980) в трансфере научных знаний и технологий из американских университетов в корпоративный сектор: итоги тридцатилетнего пути [электронный ресурс] / И.И. Игнатов. – Режим доступа: <http://www.riep.ru/upload/iblock/a7d/a7d78159ad649717357e2eb264902f75.pdf>.
5. Про внесення змін до Закону України "Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій": Закон України від 2.10.2012 № 5407-VI // Голос України від 03.11.2012. — № 208.
6. Україна в цифрах у 2013 році / За редакцією О.Г.Осауленка. – К.: Державна служба статистики України, 2014. – 239 с.
7. Рейтинг стран мира по количеству патентов. Гуманитарная энциклопедия [электронный ресурс] // Центр гуманитарных технологий. – Режим доступа: <http://gtmarket.ru/ratings/rating-countries-patents/info>.
8. Промислова власність у цифрах за 2013 рік. – К.: Державне підприємство «Український інститут промислової власності», 2014. – 79 с.
9. Матеріали сайту Державної установи «Науково-

методичний центр інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності вищих навчальних закладів «Агроосвіта» [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agroosvita.com/>.

10. Академический рейтинг университетов мира [электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.shanghairanking.com/ru/>

11. Stanford facts (2015).– URL: <http://facts.stanford.edu/>.

12. Консолідований рейтинг вузів України 2014 року. Інформаційний освітній ресурс «Освіта.ua» [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/vnz/rating/25712/>.